УДК 821.133.1(44)-311.6
Д 83

Le Roi de fer par Maurice Druon
LE ROI DE FER ©1955, 1965, 1990, 2019 MAURICE DRUON, MONDIALES, PLON

Серія «Історичний роман. Середньовіччя»

Дрюон Моріс

Д 83 Залізний король. Прокляті королі : Історичний роман / Моріс Дрюон ; пер. з французької Олег Лесько. – Львів : Видавництво «Апріорі», 2026. – 280 с. : іл.

ISBN 978-617-8634-56-8

«Залізний король» – перший твір у серії гостросюжетних історичних романів «Прокляті королі» французького письменника Моріса Дрюона (1918–2009).

XIV століття. Франція. На чолі монархії Філіпп IV Вродливий, безкомпромісний, необмежений у своїй абсолютній владі. Лише одна сила протистояла Залізному королю – могутній Орден тамплієрів. Незалежні, впливові, надзвичайно багаті – це все вочевидь непокоїло властолюбного монарха. Залізний король влаштує справжнє судилище над храмовниками і зрештою здолає їх. Великий магістр прокляне короля, весь його рід і своїх катів...

Чи справдилося прокляття тамплієрів? Які інтриги й чвари були при французькому дворі? До чого призводить подружня зрада? Наскільки сильною може бути помста? Про все це та багато іншого з тих – уже далеких для нас – часів середньовічної Європи читач дізнається на сторінках роману.

Українською мовою перекладено вперше.

УДК 821.133.1(44)-311.6

Проілюстрував Олег Кіналь

Переклад зроблено за виданням:
MAURICE DRUON, de l'Académie française. LES ROIS MAUDITS / Paris : Plon, 2019 : Le Roi de fer. P. 9-193.

All rights reserved
Усі права застережено
© Олег Лесько, переклад, 2026
© Олег Кіналь, обкладинка, ілюстрації, 2026
ISBN 978-617-8634-56-8
© Видавництво «Апріорі», 2026

Історія – це роман, який стався насправді[1].
Едмон та Жуль Гонкури

Пролог

На початку XIV століття Філіпп IV, король, відомий своєю легендарною вродою, самовладно панував над Францією. Він приборкав войовничу пиху великих баронів, упокорив повсталих фламандців, переміг англійців в Аквітанії, узяв гору навіть над Святим Престолом, змусивши папський двір перебратися до Авіньйону. Народні збори підкорялися його волі, а церковники перебували на його утриманні.

Король мав трьох повнолітніх синів і міг не перейматися за продовження роду. Донька була віддана за англійського короля Едварда II. Шістьох інших королів Філіпп IV мав за своїх васалів, а плетиво його союзів простягалося аж до Руських князівств.

Поступово він прибрав до рук усі капітали: обклав податками церковне майно, обібрав євреїв, завдав удару спілкам ломбардських банкірів. Щоб забезпечити потреби державної скарбниці, він удавався навіть до фальшування: щодень то легшими ставали золоті монети, а вартість їхня дедалі зростала. Понадмірні мита важким тягарем лягали на населення, а від королівських доглядачів аж роїлося. Економічні кризи вели до руїни і злигоднів, а ті, своєю чергою, породжували бунти, які топилися в крові. Повстання закінчувалися вервечкою шибениць. Усе мусило схилитися, піддатися або зламатися перед необмеженою королівською владою.

[1] Повна цитата: «Історія – це роман, який стався насправді, роман – це історія, яка могла б статися». – *Тут і далі примітки перекладача, якщо не зазначено інше.*

А втім, цей незворушний та жорстокий володар плекав у своїх думках національну ідею, і потреби держави переважали всі інші. За його правління Франція була великою країною, однак французи – нещасними людьми.

Лише одна сила наважувалася протистояти йому – Орден тамплієрів. Ця величезна організація, що поєднувала водночас військову, релігійну й фінансову складову, завдячувала своєю славою і багатством Хрестовим походам.

Незалежність тамплієрів непокоїла Філіппа Вродливого, а їхні непомірні статки роз'ятрювали його жадобу. Він розпочав проти них найбільший судовий процес, який пам'ятає історія, – процес, що охопив близько п'ятнадцяти тисяч обвинувачених. Нема таких ницостей, до яких не вдалися під час цієї справи, що тривала сім років.

Наша розповідь починається наприкінці сьомого року цього судища.

Частина перша

Прокляття

I

Некóхана королева

У каміні, на ложі з червоного жару, палахкотіла грубезна колода. Крізь розділені свинцевими перетинками зеленкуваті скельця вітражного вікна цідилося скупе світло березневого дня.

На високому дубовому кріслі, спинку якого вінчали три леви – символ Англії, – сиділа королева Ізабелла. Сперши підборіддя на долоню, вона байдужим оком дивилася на відблиски полум'я.

Королева мала двадцять два роки. Її золотаве волосся було заплетене у дві довгі коси й укладене над скронями на взір вушок давньогрецької амфори.

Придворна дама, родом із Франції, читала їй вірш герцога Ґійома Аквітанського:

Любов не буду величати,
Не вдалось-бо її спізнати
Такої, як жадалось мати...

Наспівний голос придворної дами губився попід склепінням зали – надто просторої, щоб жінка могла почуватися тут щасливою.

Либонь, так суджено мені
Минають ночі, линуть дні,
В коханні щастя не знайти...

Некохана королева зітхнула.

– Які зворушливі слова! – мовила вона. – І написані наче для мене. Та ба, минулися ті часи, коли великі вельможі, як-от цей герцог Ґійом, зналися на поезії незгірше, ніж на військовій справі. Коли, кажете, він жив? Двісті років тому? А вірш, здається, написаний немов учора[1].

І вона повторила стиха:

Любов не буду величати,
Не вдалось-бо її спізнати...

Відтак задумливо змовкла.

– Читати далі, мадам? – запитала придворна дама, тримаючи палець на оздобленій візерунками і мініатюрами сторінці.

– Ні, любонько, не треба, – відказала королева. – Сьогодні моя душа наплакалася вдосталь.

Ізабелла випросталася й уже іншим тоном мовила:

[1] Перший французький поет, що писав провансальською мовою, герцог Ґійом IX Аквітанський (22 жовтня 1071 – 1127) – одна з найважливіших і найпривабливіших постатей середньовіччя. Великий вельможа, коханець та освічений муж, він мав спосіб життя і мислення цілком винятковий для своєї доби. Вишукана пишнота, якою він оточував себе у своїх замках, породила славнозвісні «суди кохання».
Прагнучи цілковито звільнитися від влади Церкви, Ґійом Аквітанський відмовився взяти участь у хрестовому поході, хоча папа Урбан II, щоб умовити його, спеціально прибув до його володінь. Він скористався відсутністю свого сусіда, графа Тулузького, щоб загарбати його землі. Але оповіді про пригоди згодом усе ж спонукали його вирушити на Схід на чолі тридцятитисячного війська з 30 000 людей, з яким герцог дійшов аж до Єрусалима.
Його «Пісні», з яких збереглося лише одинадцять поезій, запровадили в провансальській літературі (а якщо брати ширше – у французькій) ідеалізоване уявлення про кохання та жінку, якого доти не існувало. Вони є джерелом великої течії любовної лірики, що проходить крізь усю французьку літературу, зрошує і запліднює її. Цей вельможа-трубадур не уник певного впливу іспано-арабських поетів. – *Прим. автора.*

– Мій кузен[1], монсеньйор д'Артуа, повідомив про своє прибуття. Подбайте, щоб його негайно провели до мене, щойно він прийде.

– Він із Франції? Ви, мабуть, неабияк раді.

– Хотіла б я порадіти... та чи з добрими вістями він до нас?

До зали квапливим кроком увійшла інша придворна дама, її схвильоване обличчя аж сяяло від радості. У дівоцтві Жанна де Жуанвіль, тепер вона була дружиною сера Роджера Мортімера, одного з перших баронів Англії.

– Мадам! Мадам! – вигукнула вона. – Він заговорив!

– Заговорив? Невже? – перепитала королева. – І що ж він сказав?

– Ударив по столу п'ястучком і промовив: «Хочу!».

Гордовита усмішка з'явилася на вродливому Ізабеллиному лиці.

– Приведіть його сюди, – наказала вона.

Леді Мортімер хутенько вибігла й за мить повернулася з хлоп'ям віком рік-півтора – пухкеньким, рожевощоким – і поставила його біля королевиних ніг. Хлопчик був убраний в гранатову, гаптовану золотом туніку, надто важку для такого малюка.

– То ви, месіре, сказали: «Хочу»? – Ізабелла нахилилася, щоб пестливо торкнутися його щічки. – Мені до вподоби, сину мій, що ви промовили першим саме це слово: така мова личить королю.

Хлоп'я всміхнулося їй і потерлося голівкою об мамину руку.

– А чому він так сказав? – запитала королева.

– Бо я не дозволила йому з'їсти шматочок пирога, – відповіла леді Мортімер.

Ізабеллиним обличчям промайнула усмішка

– Коли вже він почав говорити, – мовила вона, – я вимагаю, щоб його не заохочували белькотати всілякі дурнички,

[1] Звертання «кузен» і «кузина» вживалися серед тогочасної знаті щодо будь-якого родича, дальшого, ніж перший ступінь спорідненості.

як то зазвичай ведеться з дітьми. Мені мало важить, казатиме він «тато» і «мама» чи ні – я волію, щоб він навчився слів «король» і «королева».

У голосі її звучала природжена владна вимогливість.

– Ви знаєте, любонько, – провадила вона далі, – чому саме вас я обрала виховувати сина. Ви ж бо двоюрідна онука славного месіра де Жуанвіля[1], що товаришив у хрестовому поході моєму прадідові Луї[2] Святому. Ви краще за будь-кого навчите маленького принца, що він – не меншою мірою француз, ніж англієць.

Леді Мортімер уклонилася. Тої хвилі повернулась перша придворна й оголосила прихід монсеньйора графа Робера д'Артуа.

Королева випросталася в кріслі, склала руки на грудях і завмерла в незворушній позі, мов статуя. Та хоч як вона прагнула повсякчас зберігати величну поставу, ніщо не могло приховати її молодості.

Підлога задвиготіла від важезних кроків.

Чоловік, що зайшов до зали, був шість футів[3] заввишки, і мав стегна грубі, мов дубові колоди, а кулаки – як булави.

[1] Жан де Жуанвіль (1224–1317) – французький хроніст, біограф Луї IX Святого. Брав участь у Сьомому хрестовому поході (1248–1254).

[2] У цьому перекладі імена історичних осіб, зокрема монархів, передано переважно за принципом транскрипції з мови оригіналу, замість використання більш усталених відповідників. Тому замість Людовика читач побачить у тексті Луї, замість Карла – Шарля, або Чарльза тощо. Традиційні форми походять з давньої книжної традиції, коли імена європейських монархів часто передавали не безпосередньо з французької, англійської чи іспанської, а через латину, церковні й династичні відповідники, а пізніше – через посередництво російської та німецької історіографії потрапили до української мови. Утім, такий підхід стирає національні відмінності: французький Шарль, англійський Чарльз, німецький Карл та іспанський Карлос – усі перетворюються на Карла. Новіша традиція передачі імен монарших осіб, яку дедалі частіше застосовують в українській мові, має на меті передати звучання імені якнайближче до оригінальної вимови.

[3] Фут – одиниця довжини в англійській системі мір, що дорівнює 12 дюймам (близько 30,48 см). Тут, імовірно, йдеться про французький королівський фут, що дорівнює приблизно 32,48 см.

Червоні, з кордовської шкіри[1] чоботи були забризкані багнюкою, а широченним плащем, який спадав з його плечей, можна було застелити ложе. Навіть із самим лише кинджалом цей чоловік мав би вигляд воїна в повному спорядженні. Усе довкруж нього видавалося крихким, тендітним, ламким. Здоровань мав округле підборіддя, короткий ніс, масивну щелепу й могутнє огруддя – повітря він вочевидь потребував більше, ніж пересічна людина. Велетові було двадцять сім літ од роду, та кремезна статура додавала йому віку, і він видавався років на десять старшим.

Стягнувши рукавички, чоловік підійшов до королеви, опустився на одне коліно з несподіваною для такого гіганта легкістю і, не чекаючи дозволу, одразу підвівся.

– Чи приємною була ваша подорож, кузене? – запитала Ізабелла.

– Аж ніяк, мадам, препаскудна, – відказав Робер д'Артуа. – На морі знялася така буря, що мені мало душу не вивернуло разом з усіма бебехами. Я гадав був уже, що надійшла моя остання година, й узявся сповідати Богові свої гріхи. На щастя, їх у мене так багато, що не встиг я проказати й половини, як ми пристали до берега. Решта зостанеться мені на зворотну дорогу.

Він вибухнув реготом, аж задрижали шибки.

– Хай мені грець, – провадив він далі. – Либонь, я створений для того, щоб ходити по землі, а не плавати по солоній воді. Якби не любов до вас, мадам, і не нагальна справа, про яку маю з вами побалакати...

– Дозвольте, кузене, спершу я завершу свої справи, – урвала його Ізабелла.

Вона вказала на малого принца.

– Мій син сьогодні почав говорити.

Відтак звернулася до леді Мортімер:

[1] Кордован (кордовська шкіра) – високоякісна шкіра переважно козячого походження, яку виробляли в Кордові (Іспанія); міцна, блискуча, її використовували для взуття, книжкових оправ та оздоб.